❖ संवैधानिक क्रम

क्र स	संविधान	भाग धारा अनुसुची			जारी मिति	मस्यौदा समितिको अध्यक्ष	संवधिान संशोधन
१.	नेपाल सरकार वैधानिक कानून २००४	६	६८	१	२००४ माघ १३		0
२.	नेपाल अन्तरिम संविधान, २००७	७	७३	३	२००७ चैत्र १७,२९		6
३.	नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०१५	१०	७७	३	२०१५ फागुन १	भगवति प्रसाद सिंह	0
४.	नेपालको संविधान, २०१९	२०	९७	६	२०१९ पौष १	ऋषिकेश शाह	3
५.	नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०४७	२३	१३३	३	२०४७ कार्तिक २३	विश्वनाथ प्र. उपाध्या	0
६.	नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३	२५	१६७	४	२०६३ माघ १	लक्ष्मण प्रसाद अर्याल	12
७.	नेपालको संविधान, २०७२	३५	३०८	९	२०७२ असोज ३	कृष्ण प्र.सिटौला	2

प्रो. Purushottam Oli

❖ नेपालको संविधान

- ☞ नेपालको ➪ ७ औं संविधान
- ☞ संविधान सभाबाट जारी गर्ने राष्ट्र ➪ ४४ औं राष्ट्र
- ☞ मस्यैदा समीतिको अध्यक्ष ➪ कृष्ण प्रसाद सिटौला
- ☞ संविधान सभा अध्यक्ष ➪ सुवासचन्द्र नेवाङ
- ☞ संविधान सभाबाट पारित ➪२०७२ भाद्र ३० गते।
- ☞ पक्षमा मतदान ➪५०७
- ☞ विपक्षमा ➪२५
- ☞ हस्ताक्षर गर्ने ➪५३७
- ☞ प्रमाणिकरण गर्ने ➪ सुवासचन्द्र नेवाङ (२०७२ असोज १ गते)
- ☞ संविधान जारी ➪२०७२ असोज ३
- ☞ जारी गर्ने ➪ डा. रामबरण यादब (राष्ट्रपति)
- ☞ संविधान जारी हुँदा प्रधानमन्त्री ➪ सुशिल कोइराला

❖ संविधान संशोधन

- पहिलो संशोधनः
  - धारा ४२, ८४ र २८६
  - कहिले संशोधन भयो ➩२०७२ फागुन १६
    (२०७२ माघ ९ गते संसधबाट पारित)
- दोस्रो संशोधनः
  - अनुसूची ३ (नेपालको निसान छाप)
  - २०७७ असार ४ गते (२०७७ जेठ ३१ गते संसदबाट पारित)

❖ नेपालको संविधान २०७२ मा भएका अनुसूचीहरु

नाम	अधिकारहरु
अनुसूची १ नेपालको राष्ट्रिय झण्डा	
अनुसूची २ नेपालको राष्ट्रिय गान	
अनुसूची ३ नेपालको निशान छाप	
अनुसूची ४ प्रदेश र सम्बन्धित प्रदेशमा रहने जिल्लाहरु	
अनुसूची ५ संघको अधिकारको सूची	३५
अनुसूची ६ प्रदेशको अधिकारको सूची	२१
अनुसूची ७ संघ र प्रदेशको साझा अधिकारको सूची	२५
अनुसूची ८ स्थानीय तहको अधिकारको सूची	२२
अनुसूची ९ संघप्रदेश र स्थानीय तहको अधिक ,	१५

प्रकाशक : Purushottam Oli

❖ राष्ट्रिय झण्डा सम्बन्धी जानकारी

- राष्ट्रिय झण्डाको आकार ➩नेपाल सरकारले निर्धारण गरेबमोजिम हुनेछ ।
- राष्ट्रिय झण्डामा प्रयोग हुने रंग ➩सिम्रिक रंगको रातो कपडा र गाढा निलो रंगको किनारा
- राष्ट्रिय झण्डाको चन्द्र र सूर्य कति कोणहरु छन् ➩चन्द्रमा ८ ओटा र सूर्यमा १२ ओटा कोणहरु छन् ।
- राष्ट्रिय झण्डाको सुरुवात कर्ता ➩पृथ्वीनारायण शाह
- हालको राष्ट्रिय झण्डाको डिजाइनर ➩शंकरनाथ रिमाल
- हालको राष्ट्रिय झण्डाको सुरु ➩वि.स. २०१९ पुष १

❖ राष्ट्रिय गान सम्बन्धी जानकारी

- राष्ट्रिय गानमा कति हरफ, शब्द र अक्षर छन् ⇨८ हरफ, ४६ शब्द र १२८ अक्षर
- राष्ट्रिय गानको संगितकार ⇨अम्बर गुरुङ
- राष्ट्रिय गानको रचनाकार ⇨प्रदिप कुमार राई (व्याकुल माइला)
- राष्ट्रिय गानमा गित गाउने ⇨२० जना (१२ पुरुष र ८ महिला)
- राष्ट्रिय गान सार्वजानिक ⇨२०६४ साउन १८
- राष्ट्रिय गानमा नेपाल भन्ने शब्द कति पटक आउछ ⇨२ पटक

❖ नेपालको संविधान संम्बन्धी जानकारी

भाग १ प्रारम्भिक

सुत्र : संसाराने हिभा सझगा

प्रशिक्षक : Purushottam Oli

1. संविधान मूलकानून
2. सार्वभौमसत्ता र राजकीय सत्ता
3. राष्ट्र
4. नेपाल राज्य
5. राष्ट्रिय हित
6. राष्ट्रिय भाषा
7. सरकारी कामकाजको भाषा
8. राष्ट्रिय झण्डा
9. राष्ट्रिय गान

भाग २ नागरिकता

10. नागरिकाताबाट वञ्चित नगरिने
11. नेपालको नागरिक ठहर्ने
12. वंशीय अधारमा तथा लैगिक पहिचान सहितको नागरिकता
13. नागरिकताको प्राप्ति, पुन:प्राप्ति र समाप्ति
14. गैरअवासीय नेपाली नागरिकता प्रदान गर्न सकिने
15. नेपालको नागरिकता सम्बन्धी अन्य व्यवस्था

भाग ३ मौलिक हक र कर्तव्य

16. सम्मानपूर्वक बाच्न पाउने हक
17. स्वतन्त्रताको हक
18. समानताको हक
19. सञ्चारको हक
20. न्याय सम्बन्धी हक
21. अपराध पीडितको हक
22. यातना विरुद्धको हक
23. निवारक नजरबन्द विरुद्धको हक
24. छुवाछुत तथा भेदभाव विरुद्धको हक
25. सम्पतिको हक
26. धार्मीक स्वतन्त्रता हक
27. गोपनियताको हक
28. सूचनाको हक
29. शोषण विरुद्धको हक
30. स्वच्छ बारावरणको हक
31. शिक्षा सम्बन्धी हक
32. भाषा तथा संस्कृति हक
33. रोगगारीको हक
34. श्रमको हक
35. स्वास्थ्य सम्बन्धी हक
36. खाद्य सम्बन्धी हक
37. अवासको हक
38. महिलाको हक
39. बालबालिकाको हक
40. दलितको हक
41. ज्येष्ठ नागरिकको हक
42. सामाजिक न्यायको हक
43. सामाजिक सुरक्षाको हक
44. उपभोक्ताको हक
45. देश निकाला विरुद्धको हक
46. संवैधानिक उपचारको हक
47. मौलिक हकको कार्यान्वयन
48. नागरिकका कर्तव्य

सम्पादक : Purushottam Oli

❖ नागरिकको कर्तव्य धारा ४८

१. राष्ट्रप्रति निष्ठावान हुँदै देशको नेपालको राष्ट्रियता, सार्वभौम सत्ता र अखण्डताको रक्षा गर्ने
२. संविधान र कानूनको पालना गर्नु
३. राज्यले चाहेका बखत अनिवार्य सेवा दिनु
४. सरकारी सम्पतिको सुरक्षा र संरक्षण गर्नु

भाग ४ राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व

49. मार्गनिर्देशनका रुपमा रहने
50. निर्देशक सिद्धान्तहरु
51. राज्यका नीतिहरु
52. राज्यको दायित्व
53. प्रतिवेदन पेश गर्ने
54. अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था
55. अदालतमा प्रश्न उठाउन नसकिने

भाग ५ राज्यको संरचना र राज्यशक्तिको बाँडफाँड

56. राज्यको संरचना
57. राज्यशक्तिको बाँडफाँड
58. अवशिष्ट अधिकार
59. आर्थिक अधिकारको प्रयोग
60. राजश्व स्रोतथको बाँडफाँड

पद	आवश्यक उमेर	पदावदी	उमेर हद
मेयर उपमेयर र वडा अध्यक्ष ,	२१ वर्ष	५ वर्ष	२ पटक सम्म हुन पाउने
प्रतिनिधी सभा र प्रदेश सभा	२५ वर्ष	५ वर्ष	
प्रदेश प्रमुख	३५ वर्ष	५ वर्ष	१ पटक एक प्रदेशको लागि
राष्ट्रिय सभा	३५ वर्ष	६ (२ वर्ष,वर्ष ४ , ६ वर्ष)	
राष्ट्रपति र उपराष्ट्रपति	४५ वर्ष	५ वर्ष	२ पटक सम्म हुन पाउने
संवैधानिक अंग	४५ वर्ष	६ वर्ष	६५ वर्ष (मानव अधिकार बाहेक)
प्रधानान्याधिश		६ वर्ष	६५ वर्ष
मुख्य न्याधिस			६३ वर्ष
जिल्ला न्याधिस			६३ वर्ष

❖ संघिय व्यवस्थापिका ➪दुइ सदनात्मक हुनेछ	
❖ प्रतिनिधि सभा प्रतिनिधि सभा २७५ ➪प्रत्यक्ष १६५ +समानुपातिक ११०	❖ राष्ट्रिय सभा राष्ट्रिय सभा -५९ (प्रत्येक प्रदेशबाट ८ जना+राष्ट्रपति बाट एक महिला सहित ३जना मनोनित)
❖ प्रदेश सभा ➪५५० प्रत्यक्ष ३३० समानुपातिक २२०	

प्रशिक्षक : Purushottam Oli

❖ नेपालको संविधानको महत्वपूर्ण धाराहरु

धारा ५८ ➪ अवशिष्ट अधिकार

धारा ५९ ➪ वैदेशिक सहायता र वैदेशिक ऋण लिने अधिकार संघको हुने

धारा ६२ ➪ राष्ट्रपतिको निर्वाचन

धारा ७० ➪ राष्ट्रपति र उपराष्ट्रपतिको फरक लिंग वा समुदायको हुने

धारा ७६ ➪ मन्त्रिपरिषद्को गठन

धारा ८४ ➪ प्रतिनिधि सभाको गठन

धारा ८६ ➩ राष्ट्रिय सभाको गठन

धारा १०० ➩ विश्वासको मत र अविश्वासको प्रस्ताव सम्बन्धी व्यवस्था (संघ)

धारा १०१ ➩ माहा अभियोग

धारा ११३ ➩ अर्थ विधेयक हो भनी सभामुखले प्रमाणित गर्नुपर्ने कुरा

धारा ११५ ➩कानून बमोजिम बाहेक कुनै कर लगाईने र उठाइने छैन" भन्ने व्यवस्था

धारा १२८ ➩ सर्वोच्च अदालत

धारा १३९ ➩ उच्च अदालत

धारा १४८ ➩ जिल्ला अदालत

धारा १८८ ➩ विश्वासको मत र अविश्वासको प्रस्ताव सम्बन्धी व्यवस्था (प्रदेश)

धारा २१७ ➩ न्यायिक समिति

धारा २२३ ➩ नगर सभाको गठन

धारा २७४ ➩ संविधान संशोधन

धारा २७५ ➩ जनमत संग्रह सम्बन्धी व्यवस्था

धारा २८४ ➩ संवैधानिक परिषद् सम्बन्धी व्यवस्था

धारा २८७ ➩ भाषा आयोग

धारा २८८ ➩ नेपालको राजधानी काठमाण्डौ रहने व्यवस्था ।

धारा २९२ ➩ संसदिय सुनवाइ सम्बन्धी व्यवस्था

धारा ३०२ ➩ नेपालको संविधानको कुन धारा अनुसार कर्मचारी समायोजन ऐन

धारा ३०५ ➩ बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार

❖ के मा कति सदस्य

- स्थानीय तहको न्यायिक समीति ➩३
- न्याय सेवा आयोग ➩५
- संवैधानिक इजलास ➩५
- निर्वाचन क्षेत्र निर्धारण आयोग ➩५
- संवैधानिक परिषद् ➩६ + १
- राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद् ➩७ + १
- जिल्ला समन्वय समिति बढीमा ➩९
- महाअभियोग सिफारिस समिति ➩११ (एक चौथाइले महाअभियोग पेश गर्न सक्ने र २ तिहाई बहुमतले पारित गर्ने)
- संवैधानिक आयोग ➩महालेखा परिक्षक १ बाँकी १२ ओटा सबैमा ५ सदस्य

प्रशिक्षक : Purushottam Oli

- **अन्तरप्रदेश परिषद्** ⇨३ + सम्बन्धित प्रदेशको मुख्यमन्त्री
- **नगरकार्यपालिका सदस्य** ⇨ प्रमुख(1) + उपप्रमुख(1) + कार्यपालिका (8) + वडा संख्या

नोटः कार्यपालिका⇨ 8 मध्ये (जितेको सदस्यबाट ⇨5 + का.पा. निर्वाचित ⇨3)

- **नगरकार्यपालिका सदस्य** ⇨ प्रमुख(1) + उपप्रमुख(1) + कार्यपालिका (8) + वडा संख्या

कार्यपालिका⇨ (जितेको सदस्यबाट ⇨5 + का.पा. निर्वाचित ⇨3)

२६६ राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद ⇨७+१ जना

(१) नेपालको समग्र राष्ट्रिय हित, सुरक्षा र प्रतिरक्षा सम्बन्धी नीति तर्जुमा गर्न तथा नेपाली सेनाको परिचालन वा नियन्त्रण गर्नका लागि नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषदलाई सिफारिस गर्न देहाय बमोजिमका अध्यक्ष र सदस्यहरू रहेको एक राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद रहनेछः–

(क) प्रधानमन्त्री – अध्यक्ष

(ख) नेपाल सरकारको रक्षा मन्त्री – सदस्य

(ग) नेपाल सरकारको गृह मन्त्री – सदस्य

(घ) नेपाल सरकारको परराष्ट्र मन्त्री – सदस्य

(ङ) नेपाल सरकारको अर्थ मन्त्री – सदस्य

(च) नेपाल सरकारको मुख्य सचिव – सदस्य

(छ) प्रधान सेनापति, नेपाली सेना – सदस्य

(२) रक्षा मन्त्रालयको सचिवले राष्ट्रिय सुरक्षा परिषदको सदस्य–सचिव भई काम गर्नेछ।

धारा २८४ संवैधानिक परिषद ⇨६+१जना

(१)यस संविधान नेपालको प्रधानन्यायाधीश, संवैधानिक निकायका प्रमुख र पदाधिकारीहरू नियुक्तिको सिफारिस गर्नका लागि संवैधानिक परिषद्को गठन विधिसम्बन्धी व्यवस्था छ, जसलाई निम्नानुसार उल्लेख गर्न सकिन्छः

(क) प्रधानमन्त्री- अध्यक्ष

(ख) प्रधानन्यायाधीश- सदस्य

(ग) प्रतिनिधि सभाको सभामुख- सदस्य

(घ) राष्ट्रिय सभाको अध्यक्ष- सदस्य

(ङ) प्रतिनिधि सभाको विपक्षी दलको नेता- सदस्य

(च) प्रतिनिधि सभाको उपसभामुख- सदस्य,

(२) प्रधानन्यायाधीशको पद रिक्त भएको अवस्थामा प्रधानन्यायाधीशको नियुक्तिको सिफारिस गर्दा संवैधानिक परिषद्मा नेपाल सरकारको कानुन तथा न्यायमन्त्री सदस्यका रूपमा रहने ।

(३) संवैधानिक परिषद्ले प्रधानन्याधिश वा संवैधानिक निकायका प्रमुख वा पदाधिकारीको पद रिक्त हुनुभन्दा एक महिनाअगावै, मृत्यु वा राजीनामामा रिक्त भएको एक महिनाभित्र सिफारिस गर्ने ।

(५)मुख्यसचिवले संवैधानिक परिषद्को सचिव भई काम गर्ने ।

➢ संवैधानिक अंग

- ➢ व्यवस्थापिका, कार्यपालिका र न्यायपालिका बाहेक राज्य सञ्चालनको लागि संविधानमा नै उल्लेख गरिएको निकायहरुलाई संवैधानिक अंग भनिन्छ ।
- ➢ संविधानमा नै काम कर्तव्य र अधिकार तोकिएको स्वतन्त्र निकायलाई संवैधानिक अंग भनिन्छ । यसमा नियुक्ती हुने पदाधिकारी संवैधानिक परिषद्को सिफारिसमा राष्ट्रप्रमुख बाट नियुक्ती हुन्छन् ।
- ➢ धारा ३०६ को 'ठ' मा व्यवस्था भए बमोजिन : "संवैधानिक निकाय" भन्नाले यस संविधान बमोजिम गठन गरिएको अख्तियार दुरुपयोग अनुसान्धान आयोग, महालेखा परिक्षक, लोकसेवा आयोग, निर्वाचन आयोग, राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग, राष्ट्रिय महिला आयोग, राष्ट्रिय दलित आयोग, राष्ट्रिय समावेशी आयोग, आदिवासी जनजाति आयोग, मधेशी आयोग, थारु आयोग र मुस्लिम आयोग सम्झनु पर्दछ ।
- ➢ हालको संवैधानिक व्यवस्था अनुसार नेपालमा १३ प्रकारको संवैधानिक अंगहरु छन् । ती अंगहरु निम्न प्रकारको छन् ।

भाग-२१	अख्तियार दुरुपयोग अनुसान्धान आयोग	(धारा २३८-२३९)२
भाग-२२	महालेखा परिक्षक	(धारा २४०-२४१)२
भाग-२३	लोकसेवा आयोग	(धारा २४२-२४४)३
भाग-२४	निर्वाचन आयोग	(धारा २४५-२४७)३
भाग-२५	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	(धारा २४८-२४९)२
भाग-२६	राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग	(धारा २५०-२५१)२
भाग-२७	अन्य आयोगहरु	
	राष्ट्रिय महिला आयोग	(धारा २५२)
	राष्ट्रिय दलित आयोग	(धारा २५५)
	राष्ट्रिय समावेशी आयोग	(धारा २५८)
	आदिवासी जनजाति आयोग	(धारा २६१)
	मधेशी आयोग	(धारा २६२)
	थारु आयोग	(धारा २६३)
	मुस्लिम आयोग	(धारा २६४)

प्रशिक्षक : Purushottam Oli

❖ नेपालको सम्माननीय पदमा निर्वाचित व्यक्ति

पद	व्यक्ति	निर्वाचित मिति
प्रधानमन्त्री	केपि शर्मा ओली	२०८१ असार ३०
राष्ट्रपति	रामचन्द्र पौडेल	२०७९ फागुन २५ (२९ गते सपथ)
उपराष्ट्रपति	रामशहाय यादव	२०७९ चैत्र ३
प्रधानन्यायाधीश	प्रकाशमान सिंह राउत	
सभामुख	देवराज घिमिरे	२०७९ माघ ५
उपसभामुख	इन्दिरा राना मगर	२०७९ माघ ७
राष्ट्रिय सभाको उपाध्यक्ष	उर्मिला अर्याल	२०७९ माघ २३
रा.स. अध्यक्ष	नारायण दाहाल	२०८० फागुन २९

❖ पहिलो महिला

राष्ट्रपति	विद्यादेवी भण्डारी	पहिलो पटक निर्वाचित: २०७२ कार्तिक ११ दोस्रो पटक निर्वाचित: २०७४ फागुन २९
संघिय सभामुख	ओनसरी घर्ती मगर	२०७२ असोज ३०
मुख्यमन्त्री	अष्टलक्ष्मी शाक्य (बाग्मति प्रदेश)	२०७८ भाद्र २ गते
प्रदेश सभामुख	नन्दा गुरुङ (कर्णाली प्रदेश)	२०७९ माघ १

❖ संवैधानिक निकायका प्रमुख र नियुक्त मिति

नामथर	संवैधानिक निकाय	नियुक्त मिति
माधव प्रसाद रेग्मी	अध्यक्ष लोकसेवा आयोग	२०७८ असार १०
डा.राम कृष्ण तिमल्सेना	अध्यक्ष राष्ट्रिय समावेशी आयोग	२०७८ असार १०
प्रेमकुमार राई	प्रमुख आयुक्त अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	२०७७ माघ २१
तप बहादुर मगर	अध्यक्ष राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	२०७७ माघ २१
कमला कुमारी पराजुली	अध्यक्ष राष्ट्रिय महिला आयोग	२०७७ माघ २१
देवराज विश्वकर्मा	अध्यक्ष राष्ट्रिय दलित आयोग	२०७७ माघ २१
राम बहादुर थापामगर,	अध्यक्ष आदिवासी जनजाति आयोग	२०७७ माघ २१
दिनेश थपलिया	प्रमुख आयुक्त निर्वाचन आयोग	२०७६ वैशाख ६
बालानन्द पौडेल	अध्यक्ष राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग	२०७५ चैत्र ७
डा.विजयकुमार दत्त,	अध्यक्ष मधेशी आयोग	२०७५ चैत्र ७
विष्णुकुमार चौधरी,	अध्यक्ष थारु आयोग	२०७५ चैत्र ७
समिम मियाँ अन्सारी,	अध्यक्ष मुस्लिम आयोग	२०७५ चैत्र ७
टंकमणी शर्मा	महालेखा परीक्षक	२०७४ जेठ ८

प्रतीक : Purushottam Oli

❖ अनुसूची-५ : संघको अधिकारको सूची

१. रक्षा र सेना सम्बन्धी
(क) राष्ट्रिय एकता र भौगोलिक अखण्डताको संरक्षण
(ख) राष्ट्रिय सुरक्षा सम्बन्धी
२. युद्ध र प्रतिरक्षा
३. हातहतियार खरखजाना कारखाना तथा उत्पादन सम्बन्धी
४. केन्द्रीय प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी बल, राष्ट्रिय गुप्तचर तथा अनुसन्धान, शान्ति सुरक्षा
५. केन्द्रीय योजना, केन्द्रीय बैंक, वित्तीय नीति, मुद्रा र बैंकिङ्ग, मौद्रिक नीति, विदेशी अनुदान,सहयोग र ऋण
६. परराष्ट्र तथा कूटनीतिक मामिला, अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध र संयुक्त राष्ट्रसंघ सम्बन्धी
७. अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि वा सम्झौता, सुपुर्दगी, पारस्परिक कानूनी सहायता र अन्तर्राष्ट्रिय सीमा, अन्तर्राष्ट्रिय सीमा नदी,
८. दूरसञ्चार, रेडियो फ्रिक्वेन्सीको बाँडफाँड, रेडियो, टेलिभिजन र हुलाक
९. भन्सार, अन्तःशुल्क, मूल्य अभिवृद्धि कर, संस्थागत आयकर, व्यक्तिगत आयकर पारिश्रमिक कर राहदानी शुल्क, भिसा शुल्क, पर्यटन दस्तुर सेवा शुल्क दस्तुर, दण्ड जरिबाना
१०. संघीय निजामती सेवा, न्याय सेवा र अन्य सरकारी सेवा
११. जलस्रोतको संरक्षण र बहुआयामिक उपयोग सम्बन्धी नीति र मापदण्ड
१२. अन्तरदेशीय तथा अन्तरप्रदेश विद्युत प्रसारण लाइन
१३. केन्द्रीय तथ्यांक (राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय मानक र गुणस्तर)
१४. केन्द्रीय स्तरका ठूला विद्युत, सिंचाइ र अन्य आयोजना तथा परियोजना
१५. केन्द्रीय विश्वविद्यालय, केन्द्रीयस्तरका प्रज्ञा प्रतिष्ठान, विश्वविद्यालय मापदण्ड र नियमन, केन्द्रीय पुस्तकालय
१६. स्वास्थ्य नीति, स्वास्थ्य सेवा, स्वास्थ्य मापदण्ड, गुणस्तर र अनुगमन, राष्ट्रिय वा विशिष्ट सेवा प्रदायक अस्पताल, परम्परागत उपचार सेवा, सरुवा रोग नियन्त्रण
१७. संघीय संसद, संघीय कार्यपालिका, स्थानीय तह सम्बन्धी मामिला, विशेष संरचना
१८. अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार, विनिमय, बन्दरगाह, क्वारेन्टाइन
१९. हवाई उड्डयन, अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थ
२०. राष्ट्रिय यातायात नीति, रेल तथा राष्ट्रिय लोकमार्गको व्यवस्थापन
२१. सर्वोच्च अदालत, उच्च अदालत, जिल्ला अदालत तथा न्याय प्रशासन सम्बन्धी कानून
२२. नागरिकता, राहदानी, भिसा, अध्यागमन
२३. आणविक ऊर्जा, वायुमण्डल र अन्तरिक्ष सम्बन्धी
२४. बौद्धिक सम्पत्ति (पेटेन्ट, डिजाइन, ट्रेडमार्क र प्रतिलिपि अधिकार समेत)
२५. नाप-तौल
२६. खानी उत्खनन

Purushottam Oli

२७. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय वातावरण व्यवस्थापन, राष्ट्रिय निकुञ्ज, बन्यजन्तु आरक्ष तथा सिमसार क्षेत्र, राष्ट्रिय वन नीति, कार्बन सेवा

२८. बीमा नीति, धितोपत्र, सहकारी नियमन

२९. भूउपयोग नीति, बस्ती विकास नीति पर्यटन नीति, वातावरण अनुकूलन

३०. फौजदारी, देवानी कानूनको निर्माण

३१. सुरक्षित छापाखाना

३२. सामाजिक सुरक्षा र गरीबी निवारण

३३. संवैधानिक निकायहरू, राष्ट्रिय महत्वका आयोगहरू

३४. पुरातात्विक महत्वका स्थान र प्राचीन स्मारक

३५. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकारको सूचीमा वा साझा सूचीमा उल्लेख नभएको कुनै विषय तथा यो संविधान र संघीय कानूनमा नतोकिएको विषय

❖ अनुसूची–६ : प्रदेशको अधिकारको सूची

1. प्रदेशको अधिकारको सूची
2. प्रदेश प्रहरी प्रशासन र शान्ति सुरक्षा
3. नेपाल राष्ट्र बैंकको नीति अनुरुप वित्तीय संस्थाहरुको सञ्चालन, सहकारी संस्था, केन्द्रको सहमतिमा वैदेशिक अनुदान र सहयोग
4. रेडियो, एफ. एम, टेलिभिजन सञ्चालन
5. घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर, पर्यटन, कृषि आयमा कर, सेवा शुल्क दस्तुर, दण्ड जरिवाना
6. प्रदेश निजामती सेवा र अन्य सरकारी सेवा
7. प्रदेश तथ्यांक
8. प्रदेश स्तरको विद्युत, सिचाइ र खानेपानी सेवा, परिवहन
9. प्रदेश विश्वविद्यालय, उच्च शिक्षा, पुस्तकालय, संग्रहालय
10. स्वास्थ्य सेवा
11. प्रदेश सभा, प्रदेश मन्त्रिपरिषद सम्बन्धी
12. प्रदेशभित्रको व्यापार
13. प्रदेश लोकमार्ग
14. प्रदेश अनुसन्धान ब्युरो
15. प्रदेश सरकारी कार्यालयहरूको भौतिक व्यवस्थापन र अन्य आवश्यक विषय
16. प्रदेश लोक सेवा आयोग

प्रशिक्षक : Purushottam Oli

17. भूमि व्यवस्थापन, जग्गाको अभिलेख
18. खानी अन्वेषण र व्यवस्थापन
19. भाषा, लिपि, संस्कृति, ललितकला र धर्मको संरक्षण र प्रयोग
20. प्रदेशभित्रको राष्ट्रिय वन, जल उपयोग तथा वातावरण व्यवस्थापन
21. कृषि तथा पशु विकास, कलकारखाना, औद्योगिकीकरण, व्यापार व्यवसाय, यातायात, गुठी व्यवस्थापन

❖ अनुसूची–७ : संघ र प्रदेशको साझा अधिकारको सूची

1. फौजदारी तथा देवानी कार्यविधि र प्रमाण र शपथ (कानूनी मान्यता, सार्वजनिक कार्य र अभिलेख र न्यायिक प्रक्रिया)
2. आवश्यक वस्तु तथा सेवाको आपूर्ति, वितरण, मूल्य नियन्त्रण, गुणस्तर र अनुगमन
3. देशको सुरक्षासँग सम्बन्धित विषयमा निवारक नजरबन्द, कारागार तथा हिरासत व्यवस्थापन र शान्ति सुरक्षाको व्यवस्था
4. एक प्रदेशबाट अर्को प्रदेशमा अभियुक्त, थुनुवा र कैदीको स्थानान्तरण
5. पारिवारिक मामिला (विवाह, सम्पत्ति हस्तान्तरण, सम्बन्ध विच्छेद, लोपोन्मुख, टुहुरा, धर्मपुत्र, धर्मपुत्री उत्तराधिकार र संयुक्त परिवार) सम्बन्धी कानून
6. सम्पत्ति प्राप्ति, अधिग्रहण र अधिकारको सृजना
7. करार, सहकारी, साझेदारी र एजेन्सी सम्बन्धी
8. टाट पल्टेको र दामासाही सम्बन्धी
9. औषधि र विषादि
10. योजना, परिवार नियोजन र जनसंख्या व्यवस्थापन
11. सामाजिक सुरक्षा र रोजगारी, ट्रेड युनियन, औद्योगिक विवादको समाधान, श्रमिकका हक, अधिकार र विवाद सम्बन्धी
12. कानून व्यवसाय, लेखापरीक्षण, इन्जिनियरिङ, चिकित्सा, आयुर्वेद चिकित्सा, पशु चिकित्सा, आम्ची र अन्य पेशा
13. प्रदेश सीमा नदी, जलमार्ग, वातावरण संरक्षण, जैविक विविधता
14. सञ्चार माध्यम सम्बन्धी
15. उद्योग तथा खनिज र भौतिक पूर्वाधार
16. क्यासिनो, चिठ्ठा
17. प्राकृतिक तथा गैर प्राकृतिक विपद पूर्व तयारी, उद्धार तथा राहत र पुनर्लाभ
18. पर्यटन, खानेपानी तथा सरसफाइ
19. चलचित्र, सिनेमा हल, खेलकूद

प्रशिक्षक : Purushottam Oli

20. बीमा व्यवसाय सञ्चालन र व्यवस्थापन
21. गरीबी निवारण र औद्योगीकरण
22. वैज्ञानिक अनुसन्धान, विज्ञान प्रविधि र मानव संसाधन विकास
23. अन्तरप्रादेशिक रूपमा फैलिएको जंगल, हिमाल, वन संरक्षण क्षेत्र जल उपयोग
24. भूमि नीति र सो सम्बन्धी कानून
25. रोजगारी र बेरोजगार सहायत

❖ अनुसूची–८ : स्थानीय तहको अधिकारको सूची

1. नगर प्रहरी
2. सहकारी संस्था
3. एफ. एम सञ्चालन
4. स्थानीय कर (सम्पत्ति कर, घर बहाल कर, घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर), सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क, विज्ञापन कर, व्यवसाय कर, भूमिकर (मालपोत), दण्ड जरिवाना, मनोरञ्जन कर, मालपोत संकलन
5. स्थानीय सेवाको व्यवस्थापन
6. स्थानीय तथ्यांक र अभिलेख संकलन
7. स्थानीय स्तरका विकास आयोजना तथा परियोजनाहरू
8. आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा
9. आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाइ
10. स्थानीय बजार व्यवस्थापन, वातावरण संरक्षण र जैविक विविधता
11. स्थानीय सडक, ग्रामीण सडक, कृषि सडक, सिंचाइ
12. गाउँ सभा, नगर सभा, जिल्ला सभा, स्थानीय अदालत, मेलमिलाप र मध्यस्थताको व्यवस्थापन
13. स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापन
14. घर जग्गा धनी पुर्जा वितरण
15. कृषि तथा पशुपालन, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन, पशु स्वास्थ्य, सहकारी
16. ज्येष्ठ नागरिक, अपांगता भएका व्यक्ति र अशक्तहरूको व्यवस्थापन
17. बेरोजगारको तथ्यांक संकलन
18. कृषि प्रसारको व्यवस्थापन, संचालन र नियन्त्रण
19. खानेपानी, साना जलविद्युत आयोजना, वैकल्पिक ऊर्जा
20. विपद व्यवस्थापन

प्रशिक्षक : Purushottam Oli

21. जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण
22. भाषा, संस्कृति र ललितकलाको संरक्षण र विकास

❖ अनुसूची–९ : संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकारको साझा सूची

1. सहकारी
2. शिक्षा, खेलकूद र पत्रपत्रिका
3. स्वास्थ्य
4. कृषि
5. विद्युत, खानेपानी, सिंचाइ जस्ता सेवाहरू
6. सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड जरिवाना तथा प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी, पर्यटन शुल्क
7. वन, जंगल, वन्यजन्तु, चराचुरुंगी, जल उपयोग, वातावरण, पर्यावरण तथा जैविक विविधता
8. खानी तथा खनिज
9. विपद व्यवस्थापन
10. सामाजिक सुरक्षा र गरीबी निवारण
11. व्यक्तिगत घटना, जन्म, मृत्यु, विवाह र तथ्यांक
12. पुरातत्व, प्राचीन स्मारक र संग्रहालय
13. सुकुम्बासी व्यवस्थापन
14. प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी
15. सवारी साधन अनुमति

प्रशिक्षक : Purushottam Oli

❖ मानव अधिकारसँग सम्बन्धित केही प्रश्नहरु

- व्यक्तिले प्राप्त गर्ने आर्थिक, सामाजिक र राजनीतिक लगायतका सार्वभौम अधिकारलाई के भनिन्छ?
  ➪मानव अधिकार
- मानव अधिकारको महाअधिकारपत्र भनी कुन दस्तावेजलाई बुझिन्छ ? ➪म्याग्नाकार्टा
- सर्वप्रथम अन्तर्राष्ट्रिय जगतमा मानव अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने दस्तावेज कुन हो
  ➪संयुक्त राष्ट्रसंघको बडापत्र
- मानव अधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्रलाई UNO महासभाले कहिले पारित गरेको थियो ?
  ➪सन् १९४८ डिसेम्बर १०
- अन्तर्राष्ट्रिय अधिकार दिवस कहिले मनाइन्छ ? ➪ डिसेम्बर १० (सन् १९६८ देखि)
- मानव अधिकारको लागि संयुक्त राष्ट्रसंघीय उच्चायुक्तको प्रधान कार्यालय कहाँ रहेको छ ?
  ➪स्वीटजरल्याण्डको जेनेभामा
- संयुक्त राष्ट्रसंघको कुन अंगले मानवअधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्र तयार गरेको हो ?
  ➪आर्थिक तथा सामाजिक परिषद
- UNO को बडापत्रको कुन धाराको प्रयोग गरी मानव अधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्र तयार पारियो ?
  ➪धारा १३
- मानव अधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्र संयुक्त राष्ट्रसंघको महासभाको कुन निर्णयबाट पारित भएको हो ?
  ➪निर्णय नं. २१७ (३)
- मानव अधिकारको संयुक्त राष्ट्रसंघीय बडापत्रको मस्यौदा समितिको अध्यक्ष को थिए ? ➪Eleanor Roosvelt
- मानव अधिकार आयोगका सदस्यहरुको निर्वाचन कसले गर्दछ ? ➪UNO को आर्थिक तथा सामाजिक परिषद्
- ५४ सदस्यहरुरु रहेका संयुक्तराष्ट्रसंघीय मानव अधिकार आयोगका सदस्यको पदावधि कति वर्षको हुन्छ ?➪३
- मानव अधिकारमा विकास सम्बन्धी अधिकारले कहिलेदेखि औपचारिक मान्यता पाएको हो ?➪सन् १९९६ देखि
- महासभाले मानव अधिकारको लागि संयुक्त राष्ट्रसंघीय उच्चायुक्तको व्यवस्था कहिले देखि गर्यो ?
  ➪१९९४ (१९९३ को निर्णयानुसार)
- संयुक्त राष्ट्र संघले कुन वर्षलाई अन्तर्राष्ट्रिय मानव अधिकार वर्षको रुपमा मनायो ?➪ सन् १९६८
- नेपाकाले संविधानको कुन भाग र धारामा मानव अधिकार सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ ?
  ➪भाग २५ (धारा २४८ र २४९)
- नेपालमा राष्ट्रसंघीय मानव अधिकार सम्बन्धी उच्च आयुक्तको कार्यालय कहिले स्थापना भयो ? ➪सन् २००५
- मानव अधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्रमा कति धारा छन् ? ➪३० धारा
- मानव अधिकारको पुस्तागत विभाजन अन्तर्गत यसलाई कति पुस्तामा विभाजन गरिएको छ ? ४ पुस्तामा

प्रशिक्षक : Purushottam Oli

➢ **मानव अधिकारको पुस्तावरी विभाजन अनुसार चार पुस्ताको अधिकारको अधिकार अन्तर्गत पर्ने अधिकारहरु**

पहिलो पुस्ताको अधिकार	**नागरिक तथा राजनैतिक अधिकार**
दोस्रो पुस्ताको अधिकार	**आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक अधिकार**
तेस्रो पुस्ताको अधिकार	**शान्ति, स्वच्छ वातावरण र विकासको अधिकार**
चौथो पुस्ताको अधिकार	**स्वायत्तताको अधिकार**

76. कुनै पनि दलको स्पष्ट बहुमत नपुगेमा निर्वाचन परिमाण सार्वजनिक भएको 30 दिन भित्र बहुमत सहित प्रधानमन्त्रीमा दाबि पेश गर्ने

168. कुनै पनि दलको स्पष्ट बहुमत नपुगेमा निर्वाचन परिमाण सार्वजनिक भएको 30 दिन भित्र बहुमति सहित मुख्यमन्त्रीमा दाबि पेश गर्ने

91.प्रतिनिधि सभाको सभामुख र उपसभामुख

प्रदेश सभाको पहिलो बैठक बसेको मितिले 15 दिनभित्र सभामुख र उपसभामुख निर्वाचन गरिसक्नु पर्छ ।

182. प्रदेश सभाको सभामुख र उपसभामुख

प्रदेश सभाको पहिलो बैठक बसेको मितिले 15 दिनभित्र सभामुख र उपसभामुख निर्वाचन गरिसक्नु पर्छ ।

यो नोट सबै परिक्षाको GK लाई हुनेगरी निर्माण गरिएको छ । आफ्नो Syllabus मा पर्ने मात्र पढ्नुहोला

जरुरी सूचनाः

यो नोट मेरो अनुमति बिना किन बेच गरेको पाइएमा कानून बमोजिम कडा कारबाही हुनेछ ।

परिक्षामा सफल हुन हेर्ने पर्ने Youtube Chanal : Purushottam Oli हो । हेर्नुहोला।